

Tri teme¹

Aleksandar Bogojević

Obrazovanje i mera -oveka

"Education is that which remains, if one has forgotten everything he learned in school"
(Anonymous)

U svetu u kome živimo, uspešan je onaj -ovek koji daleko više prima od ljudi koji ga okružuju nego što im daje. Prava mera -oveka, međutim, se očituje u onome što on može da da, ne u onome što on prima.

Najvažniji motiv za rad u školi i u životu jeste zadovoljstvo koje se nalazi u samom radu, u rezultatima tog rada, kao i u saznanju o značaju tih rezultata za druge. Najvažniji zadatak svake obrazovne institucije je da u mladima budi i jača ove psihološke sile. Samo takve psihološke osnove vode do najvećih darova koji -ovek može posedovati: znanja, zanatskih veština i kreativnosti.

Buđenje ovih stvaralačkih psiholoških moći je svakako teže od korišćenja prinude ili od buđenja pojedinačnih ambicija, ali je više vrednije. Bitno je razvijati prirodnu usresređenost mladih ka igri kao i težnju za ličnim priznanjem, i lagano ih usmeravati ka istinski važnim oblastima i otvorenim problemima.

Suštinski deo uspešnog obrazovanja leži u razvijanju kod mlade osobe sposobnosti za kritičkim rasuđivanjem. Ovaj razvoj je u velikoj meri ugrožen nepotrebnim opterećenjem nastavnih programa. Preterano obiman program nužno vodi do površnosti. Predavanja moraju biti takva da mladi doive do toga što im se prenosi kao dar a ne kao tešku obavezu.

Zdrava škola

"I have known children who preferred schooltime to vacation" (Albert Einstein)

Na pragu 21. veka, u celom svetu, a ne samo u našoj zemlji, sistem školovanja pokazuje da nije dorastao zadacima koje pred njega postavljaju ubrzane promene koje karakterišu svaki aspekt društva. Moderne "fabrike znanja" zaista liče na fabrike, no osnovni proizvod koji masovno proizvode nije znanje. [kole socijalizuju decu, u-e ih poslušnosti, bude u njima takmičarski duh, veliku autoritete... [kole su tu da -uvaju socijalni mir - širenje znanja je sekundarna komponenta. Tek mali broj pedagoga se bori da se redosled ovih prioriteta promeni. Međutim, čak i kad bi uspeli, ni to ne bi bilo dovoljno. Znanje nije dovoljno. Tempo promena je suviše brz. I znanje zastareva.

Više je razloga zašto je danas škola nezdrava. Ako uspešnost škole baš darimo prema prosečnim učenicima onda je školstvo zaista palo na ispitu. Ogromna količina nepovezanih, nasumično izabranih (a često i netačnih) činjenica predstavlja isuviše veliki zalogaj za većinu dece, pa i nastavnika. Ipak,

¹ Godišnjak Istraživačke Stanice Petnica, broj 17, 1998.

mada živimo u populističkim vremenima, koje se često brane isticanjem rezultata svojih najuspešnijih ljudi. Zato postoje takmičenja. Takmičenja ispunjavaju sve želje ambicioznih direktora, nastavnika i roditelja. Nažalost, uspeh na takmičenjima ima katastrofalno lošu korelaciju sa uspehom u daljem školovanju. Sve to jako podseća na konjske trke na kojima najmanju korist od pobede ima sam konj. Ako ponekad iz ove "mašine za mlevenje mesa" izađe uspešna mlada osoba to svakako nije dokaz zdravlja sistema školovanja, već sposobnosti, talenta i upornosti (čilavosti) samih tih mladih ljudi.

Pored svih sistematskih grešaka u osmišljavanju i vođenju školskih programa, pored svih "napora" društva da finansijski omalovaži nastavničku profesiju, glavnu krivicu za loše zdravstveno stanje školstva ipak snose sami predavači. Zdrava škola od predavača traži da bude pravi majstor svog zanata. Ovde je manje reč o kompetentnosti a više o motivisanosti, o stanju određene vrste duha među predavačima. Kako da ovaj duh ovlada školama? Jednako je teško naći univerzalni lek za ozdravljenje škole kao što bi bilo naći lek od koga bi svi bolesni ljudi ozdravili. Postoje, međutim, neki potrebni uslovi koji se moraju zadovoljiti. Prvo, predavači i sami moraju odrasti i stasati u takvoj jednoj zdravoj sredini, ili bar u njoj provesti dovoljno dugo vremena. Drugo, predavači moraju imati veliku slobodu u izboru materijala koji predaju i metoda kojima se služe.

Do sada smo govorili o duhu koji mora vladati u zdravoj obrazovnoj instituciji. [ta reč] o izboru oblasti, tema predavanja, kao i o predavačkim metodama? Po mom mišljenju, ove stvari su od sekundarnog značaja. Ipak, voleo bih na ovom mestu da se usprotivim ideji da škola treba da direktno prenosi ona specijalizovana znanja i veštine koje će se kasnije u životu direktno koristiti. Na prvom mestu uvek treba da stoji razvoj opšte sposobnosti za nezavisnim mišljenjem i rasuđivanjem, a ne gomilanje usko stručnih znanja. Ako neko ovlada osnovama svoje oblasti, i ako je naučio da samostalno misli i radi, onda će zasigurno naći svoj put. Svakako će time biti spremniji da se uhvati u koštac sa višestrukim promenama koje prate sva aktivna polja istraživanja. Nije dovoljno da predajemo specijalizovana znanja. Tako pravimo (ponekad korisne) mašine ali ne i harmonično razvijene ličnosti.

U svetu u kome živimo, škola mora biti tek jedan vid obrazovanja u svej široj lepezi novih mogućnosti. Obrazovni sistem mora naći načine da iskoristi rastući broj profesionalaca koji, mada nisu direktno uključeni u sistem školovanja, često mogu biti kompetentniji od nastavnika u prenošenju određenih znanja. Veliki broj ovih ljudi su ujedno i roditelji, te ih ne bi bilo teško motivisati da uzmu aktivnije učesništvo u obrazovanju svoje dece. Ne smemo zaboraviti da živimo u vreme računarske i komunikacione revolucije. Mnogi softverski paketi koji se već nalaze na tržištu su kvalitetniji od prosečnih nastavnika. Multimedijske prezentacije na Internetu i CD-romovima omogućavaju lakši direktan pristup najboljim predavačima i istraživačima. Fleksibilnost novih medija obezbeđuje da svaka osoba bira svoj put u osvajanju novih teritorija znanja. Izuzetno jeftina i brza komunikacija omogućava stvaranje *ad hoc* grupa ljudi i predavača razbacanih širom zemljine kugle.

Neophodno je da i mladi, odnosno student, pojmi suštinske vrednosti i da se sa njima saživi. On mora u sebi razviti jasan smisao za to šta je lepo a šta moralno ispravno. Ove dragocene stvari se mladim generacijama prenose kroz lični kontakt sa predavačima, a manje kroz udžbenike. Taj lični kontakt čuva kulturu i ujedno predstavlja jedan od njenih osnovnih sastojaka. Preterani naglasak na takmičarskom duhu u školama, kao i prerana specijalizacija ubijaju sam duh na kome počinje ceo kulturni život. Ubijaju, na kraju krajeva, i sama visoko specijalizovana znanja.

Nemojmo zaboraviti da škola nije sačinjena samo od nastavnika. Interakcija između učenika je izuzetno važna. Svaki učenik je pojedinac koji na svoje načine utiče na svoje drugove. Mnogi problemi nastaju kad se svi učenici stavljaju u isti kalup. Prirodne razlike u sposobnostima i

sklonostima nisu izvor problema, već rešenje problema. [kolovanje je uspešno ako svaki pojedinac dobije mogućnosti da izabere svoj sopstveni put u izgradnji svoje ličnosti i širenju svojih vidika i znanja. [kolovanje je uspešno ako pri tome uvek uvidi da pored njega postoje i druge individue i drugi putevi.

Odlazak iz Petnice

Imali ste priliku da boravite i radite u jednoj zdravoj sredini, u pravoj školi. Pre Petnice ste bili talentovani, nadareni, odlični. U Petnici vam niko nije podilazio, niste dobijali ocene i diplome. Radili ste, igrali se i družili. Sad je vreme da idete. Pre rastanka, dozvolite mi jednu kratku propoved...

Oduprite se cinizmu, najkorozivnijoj od ljudskih slabosti. Cinizam seje podozrenje i nepoverenje, unizuje nadu i slabi idealizam. Od njega svi bivamo umanjeni, unazađeni.

Nadam se da ste u Petnici naučili da obrazovanje ne izjednačavate sa većtom intelektualnom igrom - čiji je cilj odstranjivanje svake vrste verovanja. Zdrav skepticizam je neophodan da biste razlikovali istinu od netačnog, laž od istine. No preuveličavanje skeptičnog stava može dovesti do cinizma i negiranja svih vrednosti. Obrazovani ljudi moraju da grade i potvrđuju a ne samo negiraju i razgolićuju.

Danas našo poimanje pripadanja zajednici slabi. Skoro da smo skroz izgubili svest o međuzavisnosti individue i grupe, nešto što je od pamtljiveka krasilo sve zdrave ljudske zajednice. Naš zadatak, vaš zadatak, je da vaspostavite svest o toj međusobnoj zavisnosti. Budite jaki individue, no baš kao takvi imate zadatak da neprestano doprinosite zajednici kojoj pripadate. Veliki zemalja se ne mere samo u njihovoj ekonomskoj i vojnoj moći nego i u njihovoj odanosti principima i vrednostima koje njihove ljude vezuju i definišu njihov karakter.

Odlazite iz Petnice sa saznanjem da ono što ste tu naučili ohrabruje - a ne obeshrabruje - formiranje novih ideja i uvažavanje lične odgovornosti. Jedna od zajednica kojoj pripadate je i Petnica. Ako uspete da ostanete odani principima i vrednostima koje su vas okruživale u Petnici onda idete, ma gde se skrasi i ime se bavili, uvek ostati njen deo.